

Annandag påsk – mötet med befriaren

Håkan Bengtsson

Påskens texter hör till de mest dramatiska i Nya testamentet. Annandagens tema med mötet med den uppståndne manar till mer eftertanke, men också till ansvar. Annandagen bör vara tiden då känslorna lagt sig och vardagsperspektivet finns med.

De flesta uttolkarna av evangeliernas uppståndelsetexter brukar påpeka att evangelisterna skildrar mycket omvälvande händelser. Det är saker som har överraskat och som de första vittnena har svårt att förstå (Gerd Lüdeman, *The Resurrection of Jesus*, London 1994, s. 22). De lärjungar som möter den uppståndne känner först inte igen honom. Denna iakttagelse stämmer till stor del när det gäller synoptikerna. Kvinnornas stormande känslor när de varit vid graven (Matteus 28:8, Markus 16:8) och lärjungarnas tvivel brukar framhållas som exempel (Lukas 24:10-11).

När Johannes skildrar Jesus möte med de samlade lärjungarna sker det mot bakgrund av olika teman vilka tidigare reflekterats i evangeliet. Johannes låter dessutom två olika lärjungakonstellationer kontrastera sina upplevelser och känslor efter uppståndelsen: Petrus och lärjungen som Jesus älskade (20:3-10), samt Maria från Magdala och Thomas (20:11-18, 24-29). Inte förvånande handlar det om att se och tro.

Annandagens evangelietext befinner sig precis mittemellan dessa berättelser, där älsklingslärjungen tror och Thomas som till sist får tillfälle att röra vid Jesus. Vår text är kort och kondenserad. Den börjar i rädsla och förkrymphet, men slutar i hopp och förtroende. Många teman och uttryck i texten syftar som sagt tillbaka på kända teman tidigare i evangeliet.

Lärjungarna är nu tillsammans för första gången sedan Jesus hållit sitt avskedstal (kapitlen 14-17), där löftet om "hjälparen" (på grekiska *paraklētos*, "den som är tillkallad") syftar fram mot den tid då Jesus inte är kvar bland lärjungarna: "Jag skall be Fadern, och han skall ge er en annan hjälpare, som skall vara hos er för alltid: sanningens ande." (14:16-17). När Jesus hälsar sina lärjungar an knyter han till ett annat löfte i avskedstalet, nämligen friden som de skulle få (14:27), "frid åt er alla" (på hebreiska *shalom lekullam*). Jesus hälsning föregår det som evangelisten Johannes tänker sig som själva avslöjandet. Jesus visar sina händer och sin sida, det vill säga sina sår, lidandets spår. Det är då som lärjungarna känner igenom honom och bli glada. Sedan sker ett av de stora momenten i Johannesevangeliet. Jesus ger dem liv (jfr. 10:10b: "Jag har kommit för att de ska ha liv, och kivi i överflöd.").

Han andades på dem (på grekiska *enefysēsen*, samma uttryck används i den grekiska översättningen av den hebreiska bibeln, Septuaginta när Gud ger liv åt den första människan, 1 Mosebok 2:7). I influensatider skulle detta betraktas som allmänfarlig verksamhet. I Johannes betyder det att Gud ger lärjungarna livet åter, efter förtvivlans natt. De får del av hjälparen, Guds livgivande kraft. Lärjungarna får också sitt uppdrag, att gå ut och lösa människor från bundenheten, från synd och skam. Uppdraget att gå ut och lösa människorna från ofrihet har paralleller både i Matteusevangeliet (16:19, 28:19) och i det judiska Pesachfirandet. Befrielsen ur slaveriet i Egypten var början av erfarenheten som gudsfolket.

Om man tar fasta på att det är mötet med befriaren som är en bärande tanke för Annandagens texter passar den gammaltestamentliga texten från Jeremiabokens 31 kapitel utmärkt. Temat i kapitlen 30-31 börjar med löftet om återupprättelse, går till det trösterika återförandet i landet och till slut ett förnyande av förbundet. I vår aktuella text från 31:9-13 proklamerar Israels

återupprättelse för de andra folken (*gojim*). Folkets sorg och förnedring vänds i glädje och tröst (31:13). Här korresponderar den gammaltestamentliga texten väl med evangelietexten.

Episteltexten från 1 Petrusbrevet 1:18-22 är mer problematisk då den uppvisar kontrasterande tolkningar mellan judiskt och kristet liv. Det gäller främst frasen "det meningslösa liv som ni övertagit från era fäder". Läses frasen i brevets sammanhang får man konstatera att den korresponderar mot den polemik som uttrycks i versarna 10-12, nämligen att författaren tar avstånd från de enligt denne, ofullständiga försök som gjorts av profeter och skriftkunniga att förstå befrielsen som Guds avsett åt sitt folk. Många kommentatorer har också observerat att de lovprisningar som återfinns i det första kapitlet kan vara avsedda som en antites till den judiska Pesach-haggadans välsignelser av Gud för befrielsen ur Egypten, även om vi inte vet hur den texten såg ut under denna tid. I 1 Petrusbrevet appliceras lovprisningarna på Jesushändelserna under påsk.

Episteltexten är i det här avseendet illa vald för Annandag påsk. Den går dock att läsa den som en uppmaning till glädje och tacksamhet för den räddning Gud berett. Utläggaren bör dock avhålla sig från att kontrastera Jesus befrielse mot andra offergärningar.

Ett annat problem i texterna är Johannesevangeliets korta fras "av rädsla för judarna" (20:19). Den är en del av evangeliets negativa attityd mot dem som inte tror på Jesus. I den inbegrips också judar, speciellt dem som Jesus möter i olika polemiska sammanhang, i Jerusalem och i Galiléen. Innan jag går in på den frasen, vill jag påpeka att Johannesevangeliet har en ambivalent hållning till judendom.

Det finns en grundton i evangeliet som framhåller att grunden för Guds räddning för världen har sin grund i den judiska traditionen. Många sekvenser i evangeliet är uppbyggda kring olika judiska högtider (2:1, 5:1, 6:1, 7:2, 10:22, 12:1) vilket ger hela evangeliet en klangbotten av judiska motiv. Även om evangelisten låter Jesus frambära ett större vittnesbörd, är förutsättningen just Guds förbund med det judiska folket. Den berömda passagen i 4:2: "frälsningen kommer från judarna" understryker detta.

I de flesta fall fungerar dock etiketten "judarna" som debattörer, motståndare eller konspiratörer mot Jesus. Ett undantag är precis före intåget i Jerusalem, där det sägs: "... många judar ... trodde på Jesus" (12:10). Men det är undantaget som bekräftar regeln. Begreppet "judarna" har en negativ anknytning i Johannes. Frasen "rädsla för judarna" (*fobos tōn ioudaiōn* – skolexemplet på den grammatiska konstruktion där genitivformen blir objekt till huvudordet...) återfinns på fyra ställen i evangeliet (7:13, 9:22, 19:8 och i vår text 20:19). På samtliga ställen anger den skälet till varför människor underlåtit att handla, eller varför de dragit sig undan.

En del forskare (till exempel Raymond E. Brown, *The Community of the Beloved Disciple*, Mowha, N.J. 1978) anser att den grupp som ligger bakom Johannesevangeliet har genomgått olika konflikter med olika närliggande grupperingar, varav den kanske mest avgörande var konflikten med en judisk grupp. Ställen som "De ska utesluta er ur synagogorna..." (16:2) och "... judarna kommit överens om att den som erkände Jesus skulle uteslutas ur synagogan" (9:22), skulle vara indikationer på denna konflikt. En sådan teori är inte bara av akademiskt intresse då den kan förklara varför Johannesevangeliet i hög grad är polemiskt och nedvärderande mot "judarna". Det är evangelistens egna förhållanden som återspeglas Jesusberättelserna.

Det är oansvarigt av en utläggare att återupprepa ett sådant polemiskt perspektiv, utan att problematisera eller varna för det. Rådet blir att i stället för att fokusera på Johannesevangeliets mörka sidor, bör utläggaren snarare parafrasera Jesus hälsning: "Frid är er alla".